

Філатова-Білоус Наталія
кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри
цивільного судочинства, арбітражу
та міжнародного приватного права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
<https://orcid.org/0000-0003-4243-3990>
e-mail: filatovaukraine@gmail.com

УДК 347.4

<https://doi.org/10.69724/2786-8834-2025-4-1-102-124>

ПРАВОВА ПРИРОДА ОНЛАЙН-АКАУНТІВ: РЕЧОВО-ПРАВОВА, ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНО-ПРАВОВА ЧИ ЩОСЬ ІНШЕ?

Філатова-Білоус Наталія. Правова природа онлайн-акаунтів: речово-правова, зобов'язально-правова чи щось інше?

Анотація

Вступ. Статтю присвячено аналізу правової природи та оборотоздатності онлайн-акаунтів. Зауважено, що акаунтами широко послуговуються користувачі мережі «Інтернет» у сучасному цифровізованому світі й часто набувають неабиякої майнової та особистої цінності для їх володільців. У практиці акаунти нерідко передаються від одних осіб до інших, як на постійній основі, так і тимчасово. Проте часто угоди щодо акаунтів виявляються такими, що не підлягають судовому захисту, розпорядження акаунтами на випадок смерті не виконуються сервіс-провайдерами і загалом особам складно захистити свої права у відносинах щодо онлайн-акаунтів.

Указані проблеми зумовлені відсутністю розуміння правової природи акаунтів на доктринальному рівні та, як наслідок, браком послідовного законодавчого регулювання цих питань або застосування чинних положень законодавства в судовій практиці. Загалом існує три підходи до розуміння природи акаунтів: а) акаунти не є об'єктами цивільних прав взагалі – об'єктом може бути лише їхній вміст; б) акаунти можуть бути об'єктами виключно зобов'язальних відносин; в) акаунти можуть бути об'єктами речових відносин і є за своєю суттю квазіречами. У світлі останніх змін до Цивільного кодексу України і впровадження поняття «цифрова річ» питання про правову природу акаунтів ще більше загострюється, адже формально при розширеному тлумаченні поняття «цифрова річ» акаунти теж можуть бути включені до нього.

Методи. У дослідженні застосовано порівняльно-правовий, аналітичний та формально-логічний методи. Порівняльно-правовий метод є основою цього дослідження, оскільки сутність і правова природа онлайн-акаунтів аналізуються перш за все шляхом порівняння підходів, які були сформульовані в доктрині, законодавстві й судовій практиці різних країн (США, Німеччина, Франція тощо). Аналітичний метод дозволив виокремити основні технічні характеристики онлайн-акаунтів і на базі цього з'ясувати, які юридичні ознаки мають онлайн-акаунти як об'єкти цивільних прав. Формально-логічний метод допоміг глибше з'ясувати

юридичну природу онлайн-акаунтів та сформулювати підходи до правового регулювання обороту цих об'єктів.

Висновки. У статті послідовно доводиться те, що акаунти є об'єктами виключно зобов'язальних відносин, а тому їхній оборот можливий лише за правилами відступлення права вимоги і переведення боргу в договірному зобов'язанні. Для забезпечення застосування цього підходу в практиці необхідним є внесення точкових змін до цивільного законодавства України. Зокрема, обґрунтовано необхідність внесення змін до статей 512, 520 Цивільного кодексу України, а також упровадження спеціальних правил щодо отримання доступу до вмісту акаунту спадкоємцями, опікунами, управителями майна володільців акаунтів.

Ключові слова: *онлайн-акаунти, облікові записи, цифрові речі, майнові права, договірне право, договір про відступлення права вимоги, цесія.*

Вступ

Онлайн-акаунти (у вітчизняній доктрині їх часто також називають «онлайн обліковими записами») протягом останніх десятиліть набули характеру важливого майнового активу, який часто становить матеріальну й нематеріальну цінність для свого володільця. Технічно акаунти являють собою унікальний запис у мережі «Інтернет», який дає його володільцю можливість індивідуалізуватися в мережі й отримати певне «сховище» для збереження своїх даних, різноманітних файлів, а також налаштувань для роботи з відповідним вебсайтом чи застосунком. Акаунтами є наші облікові записи в соціальних мережах, на різноманітних сайтах з електронної торгівлі (онлайн-маркетплейсах), на ігрових платформах, наші адреси електронної пошти, доменні імена належних нам сайтів тощо. У зв'язку з тим, що акаунти дають можливість унікальної індивідуалізації та подальшого «просування себе» в мережі, а також тим, що в них часто зберігаються цінні дані, їх давно жартома почали назвати «спадщиною міленіала», тобто, тим основним активом, який є у представників покоління, що зростало разом із розвитком інтернету і має скромні запаси матеріальних активів, адже вкладає всі кошти в цифрові¹.

Попри те, що онлайн-акаунти є широко поширеним об'єктом, який до того ж становить інтерес для багатьох учасників приватних відносин, його правова природа залишається дискусійною, як і сама можливість визнання його об'єктом цивільних прав. Це зумовлено тим, що функціональна природа та призначення акаунтів, попри спільність їх технічної природи, є дуже різною. Для прикладу, акаунти, створювані покупцями й продавцями на онлайн-маркетплейсах призначені для індивідуалізації учасників торгівлі й зберігання даних, що також пов'язані з торгівлею. Приватна й конфіденційна інформація в таких акаунтах або не зберігається, або її зовсім небагато. Натомість акаунти, створювані на дейтингових платформах (сайтах для знайомств), як правило, містять дані надзвичайно особистого характеру, а тому заволодіння цими акаунтами з боку третіх осіб є вкрай небезпечним для їх володільців. Акаунти в соціальних мережах поєднують природу перших і других: користувачі цих мереж часто використовують свої акаунти для просування своєї

¹ Заповіт міленіала. URL: <https://axon.partners/zapovit-mileniala/> (дата звернення: 07.02.2025).

діяльності (торговельної, блогерської тощо), а також для зберігання й особистої інформації (наприклад, переписка з друзями, родиною тощо). Вказане ускладнює можливість вільного обороту деяких видів акаунтів (причому, яких саме – не завжди зрозуміло через змішану природу багатьох із них), адже це може призвести до витоку особистої інформації й завдати шкоди репутації володільця акаунту.

Крім цього, те, як може відбуватися розпорядження акаунтами, значною мірою залежить від правовідносин, у рамках яких таке розпорядження здійснюється. Якщо мова йде про перехід акаунту від однієї юридичної особи до іншої внаслідок реорганізації чи банкрутства, то має місце режим переходу, властивий для правонаступництва. Водночас якщо особа бажає надати свій акаунт іншій особі тимчасово (наприклад, як це зробив Девід Бекхем у березні 2022 р., передавши свій акаунт у мережі Instagram завідувачці перинатальним центром у Харкові, щоб вона показала, як працює пологовий будинок в умовах бомбардування)², то має місце укладення певного договору, що передбачає надання володільцем акаунту даних для входу іншій особі. Якщо ж мова йде про спадкування онлайн-акаунту, то виникає питання про те, кому і які акаунти померлої особи можуть бути передані, на підставі якого саме документа (чи може це передбачати заповіт), в якому обсязі спадкоємці можуть отримати доступ до інформації, яка зберігається в акаунті тощо.

Ще однією проблемою в контексті обороту онлайн-акаунтів є те, що можливість розпорядження ними завжди визначається тими сервіс-провайдерами, які створюють ці акаунти для користувачів (зокрема, онлайн-платформами, власниками вебсайтів, мобільних застосунків тощо). Як показують нещодавні дослідження, більшість сучасних сервіс-провайдерів (наприклад, Amazon, Facebook, Tinder, Steam) у своїх Правилах обслуговування (так званих «Terms of Service») забороняють своїм користувачам відчужувати або іншим чином передавати свої акаунти або права на них третім особам без згоди самого сервіс-провайдера³.

Попри те, що вказані проблеми обороту онлайн-акаунтів існують з початку 2000-х років, на сьогодні в жодній країні світу не було розроблено цілісного підходу до їх розв'язання ані на законодавчому, ані на доктринальному рівні. В основному їх вирішення зводиться до формулювання точкових підходів у судовій практиці, однак ці підходи стосуються лише окремих видів акаунтів та окремих видів правовідносин, у контексті яких ця проблема постає (спадкових, договірних тощо). Як наслідок, у практиці оборот акаунтів найчастіше має «тіньовий» характер: договори щодо розпорядження ними є негласними, укладаються без відома сервіс-провайдера і найчастіше – всупереч Правилам обслуговування відповідної платформи чи вебсайту. При цьому спроби спадкоємців (правонаступників) володільців акаунтів отримати доступ до них присікаються сервіс-провайдерами, а спроби

² David Beckham hands Instagram account to Ukrainian doctor. 21.03.2022 р. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-60819009> (last accessed: 07.02.2025).

³ Filatova-Bilous N., Tsuvina, T. Online Accounts – Comparative and Private International Law Aspects. *Yearbook of Private International Law* Vol. XXV – 2023/2024 / ed. by Andrea Bonomi and Ilaria Pretelli, Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2024. P. 306–311.

володільців акаунтів захистити свої права на них у разі незаконного заволодіння ними з боку третіх осіб найчастіше не мають успіху. Все це є наслідком відсутності правової визначеності щодо природи онлайн-акаунтів та їх обороту

Таким чином, *актуальність цієї теми* зумовлена тим, що онлайн-акаунти в сучасному цифровому світі є надзвичайно розповсюдженим об'єктом цивільних прав, що часто має високу майнову і немайнову цінність для свого володільця. Однак через відсутність цілісних підходів до розуміння правової природи й особливостей оборотоздатності цих об'єктів, їх участь у цивільному обороті є ускладненою: їх володільці фактично позбавлені можливості купувати, продавати, передавати в користування онлайн-акаунти, а також розпоряджатися ними на випадок смерті.

Тому *метою* цієї статті є з'ясування правової природи онлайн-акаунтів, а також можливості розпорядження ними з боку їх володільців. Ця стаття не обмежується дослідженням обороту акаунтів у контексті окремих видів правовідносин, а прагне охопити якомога ширше коло приватних відносин, які можуть виникати з приводу онлайн-акаунтів.

Завдання цього дослідження полягає в тому, щоб: а) з'ясувати технічну природу онлайн акаунтів, а також їх функціональні можливості; б) дослідити і порівняти підходи до розуміння правової природи онлайн-акаунтів у доктрині, законодавстві й судовій практиці різних країн; в) на базі технічного й порівняльно-правового аналізу з'ясувати, чи є онлайн-акаунти об'єктами речових, зобов'язальних або інших цивільно-правових відносин; г) визначити можливі підходи до регулювання обороту онлайн-акаунтів.

Методи. У дослідженні застосовано порівняльно-правовий, аналітичний та формально-логічний методи. Порівняльно-правовий метод є основою цього дослідження, оскільки сутність і права природа онлайн-акаунтів аналізуються перш за все шляхом порівняння підходів, які були сформульовані в доктрині, законодавстві й судовій практиці різних країн (США, Німеччина, Франція тощо). Аналітичний метод дозволив виокремити основні технічні характеристики онлайн-акаунтів і на базі цього з'ясувати, які юридичні ознаки мають онлайн акаунти як об'єкти цивільних прав. Формально-логічний метод допоміг глибше з'ясувати юридичну природу онлайн-акаунтів та сформулювати підходи до правового регулювання обороту цих об'єктів.

Огляд літератури. Проблемам юридичної природи онлайн-акаунтів присвячено чимало праць зарубіжних учених. Це, зокрема, праці американського вченого Р. Г. Каммінгса⁴, англійських дослідників Д. Міхельса та К. Мілларда⁵, німецького

⁴ Cummings, R. G. (2014) The Case Against Access to Decedents' E-mail: Password Protection as an Exercise of the Right to Destroy. Minn. J. L. Sci. & Tech., (15). <https://scholarship.law.umn.edu/mjlst/vol15/iss2/5>

⁵ Dave Michels and Professor Christopher Millard, (2022). on behalf of the Cloud Legal Project at the Centre for Commercial Law Studies, Queen Mary University of London. Digital assets Responses to consultation. <https://s3-eu-west-2.amazonaws.com/cloud-platform-e218f50a4812967ba1215eaecede923f/uploads/sites/30/2022/07/Digital-assets-collated-consultation-responses.pdf> (07.02.2025)

вченого А. Фухса⁶ та інших. В Україні ці проблеми, на жаль, не набули достатньої популярності серед науковців. З-поміж українських учених найбільший внесок у їх дослідження зробила К. Г. Некіт⁷. Втім як у вітчизняній, так і в зарубіжній науковій літературі спостерігається брак досліджень, які б комплексно аналізували проблеми правової природи онлайн-акаунтів. Більшість досліджень фокусуються лише на окремих аспектах обороту онлайн-акаунтів (зокрема, розпорядження ними на випадок смерті, використання їх у процедурі банкрутства тощо), чого не достатньо для розробки цілісних підходів до регулювання тих чи інших питань.

Результати

1. Поняття онлайн-акаунтів, їх технічна природа й функціональне призначення

Поняття «обліковий запис» уживається в різних сферах знань і діяльності. Найчастіше його використовують у бухгалтерії, де він розуміється як «запис про дебетову чи кредитну операцію» або як «запис про транзакцію»⁸. В англійській мові поняття «акаунт» часто вживають у банківській сфері для позначення банківського рахунку (*account*), тобто запису в електронній системі банку, що використовується для відокремлення операцій і коштів одного клієнта від іншого, а також для зберігання інформації про суму коштів та транзакції з ними.

Із появою і розвитком мережі «Інтернет» це поняття почало використовуватися для того, щоб надати кожному користувачеві певне «місце» в мережі й можливість здійснювати ті чи інші дії (залишати повідомлення й дописи, комунікувати з іншими користувачами, зберігати певні дані тощо). Тому сьогодні поняття «акаунт» часто вживається в словосполученнях «онлайн-акаунт», «акаунт користувача» тощо, але навіть і при окремому вживанні асоціюється саме з електронним середовищем. Так, у онлайн-Словнику української мови поняття «акаунт» визначається як обліковий запис, у якому зберігається різна інформація, що стосується користувача, наприклад, його налаштування для сайту, дані про використані платні послуги та інше⁹.

В українському законодавстві поняття «акаунт» вживається лише в профільних підзаконних актах, що регулюють вузькоспеціалізовані питання в сфері освіти¹⁰,

⁶ Fuchs, A. (2021) What happens to your social media account when you die? The first German judgments on digital legacy, ERA Forum, (22).

⁷ К. Г. Некіт, Право приватної власності в інформаційному суспільстві: цивільстична теорія і практика реалізації: дис.... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Некіт Катерина Георгіївна. Одеса, 2021. С. 216.

⁸ Meriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/account> (дата звернення 07.02.2025)

⁹ Словник.ua. URL: <https://slovnuk.ua/index.php> (дата звернення: 07.02.2025).

¹⁰ Положення про інформаційну (автоматизовану) систему зовнішнього оцінювання і самооцінювання освітніх та управлінських процесів у закладах освіти «EvalEd»: постанова Каб. Міністрів України від 28 квіт. 2023 р. № 407. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/407-2023-%D0%BF/ed20230428#n23> (дата звернення: 07.02.2025).

тому для дослідницьких цілей ці визначення є малоцінними. Поняття ж «обліковий запис» визначається в декількох нормативних актах, що мають різну сферу регулювання. На законодавчому рівні це поняття наводиться в Законі України «Про авторське право і суміжні права»: обліковий запис – це формалізований згідно із стандартами мережі Інтернет запис на комп'ютерному обладнанні (комп'ютерах, серверах), підключеному до мережі Інтернет, що ідентифікує користувача (наприклад власника вебсайту) на такому обладнанні, містить дані про доступ до частини каталогів і програмного забезпечення комп'ютерного обладнання, а також визначає права такого доступу, що надають можливість володільцю облікового запису додавати, видаляти, змінювати цифровий контент і дані вебсайту, надавати доступ до вебсайту або його частини, окремих даних іншим особам, припиняти функціонування такого вебсайту або його частини в межах облікового запису (п. 31 ч. 1 ст. 1)¹¹. Однак, на жаль, це визначення не є універсальним, оскільки зводилося лише до одного виду облікових записів – облікових записів, які ідентифікують та індивідуалізують певний вебсайт (фактично, доменні імена), тоді як інші облікові записи (в соціальних мережах, у мобільних застосунках, на онлайн-маркетплейсах) залишаються поза цим визначенням.

У підзаконних актах визначення цього поняття зустрічається у разі, якщо йдеться про функціонування певних електронних реєстрів. Наприклад, у Порядку функціонування реєстру біометану, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 22.07.2022 р. № 823, обліковий запис визначається як набір відомостей, який містить інформацію, необхідну для ідентифікації користувача реєстру, його авторизації та подальшого здійснення ним операцій у реєстрі¹². У Порядку видачі, обігу та погашення гарантій походження електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2024 р. № 227, обліковий запис визначається як набір відомостей, що необхідні для ідентифікації користувача реєстру гарантій походження, його авторизації (унікальне ім'я (логін) і пароль) та подальшого здійснення ним операцій у реєстрі гарантій походження¹³.

Із аналізу наведених визначень випливає, що акаунт (обліковий запис) з технічної точки зору являє собою поєднання даних, за допомогою яких здійснюється *ідентифікація користувача* в мережі або на певному вебсайті (наприклад, реєстраційний номер користувача, доменне ім'я, нікнейм користувача тощо). Водночас акаунт надає користувачеві можливість користуватися певними послугами, які

¹¹ Про авторське право і суміжні права : Закон України від 1 груд. 2022 р. № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n872> (дата звернення: 07.02.2025).

¹² Порядок функціонування реєстру біометану : постанова Каб. Міністрів України від 22.07.2022 № 823. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/823-2022-%D0%BF/ed20240918#n207> (дата звернення: 07.02.2025).

¹³ Порядок видачі, обігу та погашення гарантій походження електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії : Постанова Каб. Міністрів України від 27.02.2024 р. № 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2024-%D0%BF/ed20240227#n40> (дата звернення: 07.02.2025).

недоступні для тих користувачів, які не мають акаунту. Тобто акаунт є *засобом доступу до онлайн-послуг*¹⁴. Наприклад, користувач ігрової платформи може грати в певні розміщені на ній ігри, користувач соціальної мережі – переглядати контент, розміщений іншими користувачами, а також розміщувати власний контент.

Ця функція акаунту реалізується завдяки засобам авторизації користувача, якими виступають зазвичай логін і пароль. Ще однією функцією, яку виконує акаунт (обліковий запис), є надання можливості *зберігання різних даних і налаштувань* користувача або третіх осіб¹⁵. Для прикладу, в акаунті на хмарному сервісі користувач може розміщувати резервні копії будь-яких файлів (зображень, відео-, аудіо-, текстів тощо), в акаунті на маркетплейсі – історію своїх замовлень і покупок, переписку з продавцями тощо.

Технічну природу онлайн-акаунтів можна зобразити так: (Рисунок):

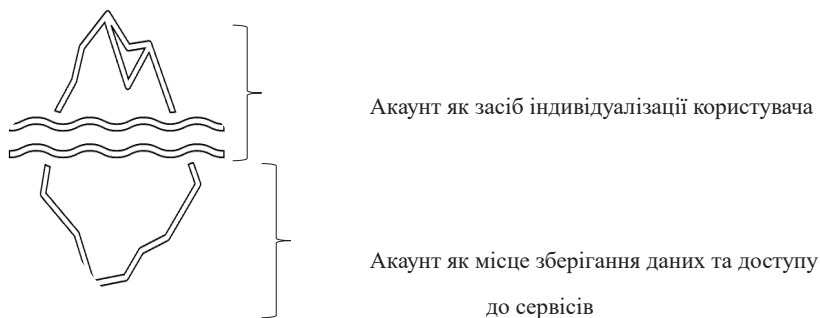

Рис. Технічна природа онлайн-акаунтів

Хоча технічна природа всіх онлайн-акаунтів є приблизно однаковою, їх наповнення (контент), а разом з ним – і можливості щодо розпорядження ними, можуть відрізнитися дуже суттєво. До прикладу, в акаунтах на хмарних носіях користувачі зазвичай зберігають резервні копії великих файлів (аудіо-, відео-, текстові файли), які не завжди мають особистий характер, тоді як в акаунтах на сайтах знайомств – вкрай особисту інформацію конфіденційного характеру. Як наслідок, режим розпорядження цими даними є різним: даними на хмарному носії можна поділитися або, навпаки, обмежити доступ до них, тоді як даними з акаунту на сайті знайомств (зокрема, особистим листуванням) поділитися неможливо (хіба що зробивши скріншот, але ніяк не надавши комусь іншому доступ до самого листування).

¹⁴ Filatova-Bilous, Nataliia and Tsuvina, Tetiana. «Online Accounts – Comparative and Private International Law Aspects». *Yearbook of Private International Law*. Vol. XXV – 2023/2024, edited by Andrea Bonomi and Ilaria Pretelli, Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2024, p. 305.

¹⁵ К. Г. Некіт, *Право приватної власності в інформаційному суспільстві: цивілістична теорія і практика реалізації*: дис.... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Некіт Катерина Георгіївна. Одеса, 2021. С. 216.

Ще однією важливою відмінністю між акаунтами є те, яке значення в них має індивідуалізація користувача. Наприклад, акаунт в Instagram може слугувати як власний бізнес-майданчик компанії чи фізичної особи, а тому значення індивідуалізації тут стає надзвичайно високим: чим краще тебе знають, тим більше у тебе підписників, а, отже, тим вищі доходи від твоєї діяльності. Тому такі акаунти цінні як такі, а не стільки через дані, які в них зберігаються. Натомість акаунт покупця на маркетплейсі не має такого важливого значення для індивідуалізації цього користувача – він лише індивідуалізує його для самого маркетплейсу, дозволяючи відмежувати його від інших покупців.

Вказані відмінності між онлайн-акаунтами впливають на їхню правову природу й оборотоздатність, а тому мають бути враховані як при здійсненні правових досліджень, так і в правозастосовній відмінності.

2. Підходи до визначення правової природи онлайн-акаунтів і їх оборотоздатності

У сучасних правових системах світу було розроблено декілька підходів до розуміння правової природи онлайн-акаунтів. Однак ці підходи не слід переоцінювати, оскільки, попри всі старання, вони залишаються доволі фрагментарними й несистематизованими. Для того, щоб показати, як сучасні юрисдикції намагаються визначити правову природу онлайн-акаунтів, характерні загалом такі ознаки: а) наявність різних підходів до визначення правової природи різних типів акаунтів (адрес електронної пошти, акаунтів у соціальних мережах, на ігрових платформах тощо) у межах однієї юрисдикції; б) відсутність цілісного підходу до визначення природи акаунтів на рівні законодавства; в) наявність окремих підходів лише на рівні доктрини чи судової практики.

Зрештою, на сучасному етапі неможливо навіть виокремити підходи, які будуть властивими для певної правової системи чи правової сім'ї (на кшталт «англо-американський» чи «континентально-європейський» підхід) – можна хіба що об'єднати ті чи інші підходи за їх сутністю.

Історично першим щодо розуміння природи онлайн-акаунтів можна вважати підхід, згідно з яким акаунти *не розглядаються як об'єкт приватних відносин* взагалі і, відповідно, *не можуть перебувати в цивільному обороті як такі*. Цей підхід був сформульований у судовій практиці США ще на початку 2000-х років і стосувався здебільшого справ про спадкування акаунтів на сервісах електронної пошти. Так, у справі *In Re Ellsworth* батько військовослужбовця збройних сил США, який загинув на війні в Іраку, просив суд надати йому доступ до електронної пошти свого сина шляхом передання йому даних для входу в пошту, а саме, логіна і пароля. Однак відповідач у справі, сервіс-провайдер Yahoo!, заперечував проти цих вимог, посиляючись на приватність даних, які зберігаються в електронній скриньці померлого. Суд у справах про спадкування за результатами розгляду цієї справи зобов'язав відповідача передати позивачу вміст електронної пошти його сина, а саме: доку-

менти і фотографії, які містилися в його акаунті. При цьому суд зобов'язав зробити це шляхом запису на CD-ROM і передання цього носія батькові¹⁶.

У деяких же справах суди відмовляли не тільки в переданні самого по собі акаунту, а й у наданні будь-якої інформації, що містилася в ньому. Так, у справі *In re Facebook* члени родини жінки, яка викинулася з вікна в Манчестері (Англія), просили компанію Facebook (нині – Meta) надати їм доступ до її акаунту, щоб дізнатися причину її вчинку. Однак відповідач проти цього заперечував. Суд же в цій справі дійшов висновку, що змушування компанії Facebook надати родині доступ до акаунту або записи з нього порушуватиме законодавство США про приватність, зокрема Закон про зберігання листувань. Тому позов було відхилено¹⁷.

Згодом з метою більш чіткого врегулювання питання про те, чи можуть спадкоємці володільців онлайн-акаунтів отримувати доступ до них або принаймні якісь дані, що в них зберігаються, у США було розроблено модельні закони в цій сфері, які були імplementовані окремими штатами. Спочатку Комісією з єдності законодавства (неприбуткова асоціація, що займається розробкою модельних законів у США¹⁸) було розроблено Єдиний закон про довірений доступ до цифрових активів (UFADAA) 2014 р., який визначав підстави й умови доступу різних категорій осіб до онлайн-акаунтів у разі смерті їх володільців або визнання їх недієздатними. Цей закон надає широкі повноваження щодо доступу до вмісту онлайн-акаунтів померлих і визнаних недієздатними осіб їхнім довіреним особам (фідуціаріям). Такими особами у спадковому праві й праві опікунства США є персональні представники померлого (виконавець заповіту, адміністратор або інша особа, що виконує таку функцію і нерідко є одним із спадкоємців), агенти (адвокат, наділений повноваженнями представляти інтереси померлого), траст (особа, яка є довірчим власником майна померлого згідно з договором) або опікун. Зокрема, цей модельний закон дозволяє цим особам отримати доступ до будь-яких цифрових активів, що містяться в акаунті (ними є різні файли), а також до змісту електронних повідомлень володільця акаунту, хоча й визначає певні умови доступу до них для різних категорій осіб¹⁹. Утім, попри свою лояльність щодо фідуціаріїв спадкоємця, UFADAA не передбачає можливість передання їм самих онлайн-акаунтів як об'єктів – ідеться лише про передання їм вмісту акаунтів.

UFADAA не набув широкої підтримки серед штатів США через побоювання законодавчих органів цих штатів, а також великих технологічних компаній, того, що передбачені цим законом права доступу до вмісту акаунтів є занадто широкими-

¹⁶ Cummings R. G. The Case Against Access to Decedents' E-mail: Password Protection as an Exercise of the Right to Destroy. *Minn. J. L. Sci. & Tech.*, 2014/15, p. 898.

¹⁷ *In re Request for Order Requiring Facebook, Inc. to Produce Documents and Things*, 923 F. Supp. 2d 1204, 1205 (N. D. Cal. 2012).

¹⁸ About Us. URL: <https://www.uniformlaws.org/aboutulc/overview> (last accessed: 07.02.2025).

¹⁹ Uniform Fiduciary Access to Digital Assets Act (2014). URL: <https://perma.cc/92VC-H9FE> (last accessed: 07.02.2025).

ми і зазіхають на приватність володільців акаунтів. Це, у свою чергу, спонукало Комісію з єдності законодавства внести зміни до цього модельного закону, за наслідками чого Комісією було представлено Переглянутий єдиний закон про довірений доступ до цифрових активів 2015 р. (RUFADAA)²⁰. На відміну від попереднього, цей модельний закон установає додаткові обмеження доступу фідучіаріїв до вмісту онлайн-акаунтів померлих або визнаних недієздатними осіб, залишаючи це питання багато в чому на розсуд сервіс-провайдера, який створив акаунт і здійснює його підтримку. Так, універсальною умовою доступу до вмісту акаунту є розпорядження самого володільця акаунту (воно може бути електронним і зробленим у самому акаунті або міститися в заповіті чи іншому рівнозначному документі). Якщо ж такого розпорядження немає, то питання про обсяг даних, доступ до яких може бути наданий фідучіаріям, визначається правилами обслуговування, які розміщені сервіс-провайдером на сайті. Умови ж доступу залежать від того, доступ до яких саме даних надається. Так, цифрові активи (файли), що містяться в акаунті, а також перелік переписок, які вів володільця акаунту (без вмісту цих переписок), надається, якщо фідучіарій підтверджує свої повноваження на отримання доступу до них (довіреність, рішення суду тощо). Водночас вміст електронних переписок може надаватися лише за наявності письмової (електронної) згоди самого володільця акаунту²¹. Втім RUFADAA, як і UFADAA не передбачає можливості надання фідучіаріям померлої чи визнаної недієздатною особи її акаунту *як такого*.

Другим підходом до визначення правової природи й оборотоздатності онлайн-акаунтів є підхід, який розглядає їх як *об'єкти договірних правовідносин*, тобто фактично, як *майнові права*. Він базується на тому, що онлайн-акаунти не існують самі по собі, як, наприклад, речі матеріального світу, а завжди створюються сервіс-провайдерами на підставі договорів між ними і користувачами їхніх сервісів, що втілені в правилах обслуговування, розміщених на відповідному вебсайті.

Найбільш виразно цей підхід було відображено в декількох рішеннях Федерального Суду Справедливості Німеччини у справах, що знов-таки стосувалися спадкування онлайн-акаунтів. Так, в одній зі справ мати молоді дівчини, що вчинила самогубство, просила компанію Facebook надати їй доступ до акаунту її дочки, щоб з'ясувати причину її вчинку. Відповідач заперечував, посилаючись на власні правила обслуговування та на вимоги щодо збереження приватності. За результатами розгляду справи в судах першої та апеляційної інстанцій позивачка звернулася до касаційної інстанції, і суд зрештою ухвалив рішення на її користь²². Суд мотивував

²⁰ Revised Uniform Fiduciary Access to Digital Assets Act. Enactment history. URL: <https://www.uniformlaws.org/committees/community-home?communitykey=f7237fc4-74c2-4728-81c6-b39a91ecdf22> (last accessed: 07.02.2025).

²¹ Revised Uniform Fiduciary Access to Digital Assets Act. Enactment history. URL: <https://www.uniformlaws.org/committees/community-home?communitykey=f7237fc4-74c2-4728-81c6-b39a91ecdf22> (last accessed: 07.02.2025).

²² Fuchs A. What happens to your social media account when you die? The first German judgments on digital legacy, ERA Forum, 2021/22, pp. 2–3.

це рішення тим, що: а) мати є спадкоємицею, а отже, універсальним правонаступником прав та обов'язків її дочки; б) як правонаступник мати вступила в правовідносини між Facebook та її померлою дочкою як сторона договору замість дочки; в) можливість успадкування прав та обов'язків за цим договором не обмежена німецьким спадковим законодавством або положеннями самого договору; г) вимоги щодо нерозголошення приватних повідомлень тут також не застосовуються, адже спадкоємці можуть отримувати від спадкодавців документи, щоденники, персональні листи тощо²³. Водночас суд наголосив, що надання доступу до акаунту доньки не означає, що мати має право використовувати його від власного імені в подальшому.

Цей підхід підтримується також у правовій доктрині інших країн і застосовується не лише при вирішенні питання про природу спадкування онлайн-акаунтів, а й інших питань. Зокрема, про договірно-правову природу онлайн-акаунтів говориться у Принципах використання цифрових активів як цінного папера, які були розроблені Європейським правовим інститутом²⁴. У цих Принципах онлайн-акаунти хоч і згадуються серед цифрових активів разом із криптовалютами та іншими токенами, які мають явно речово-правову природу, однак щодо акаунтів спеціально зазначається, що за своєю суттю вони мають зобов'язально-правову природу, а можливість їх участі в обороті визначається змістом договору між володільцями акаунтів та сервіс-провайдерами.

Ще одним прикладом підтримки договірно-правового підходу є позиція, втілена в результатах роботи Юридичної комісії Великої Британії з розробки законопроекту щодо обороту цифрових активів²⁵. Основна ідея розробленого цієї комісією законопроекту полягає в тому, що з-поміж усіх наявних і таких, що можуть бути створені в майбутньому, цифрових активів є такі, що являють собою виключно майнові права і є об'єктами лише зобов'язальних правовідносин (так звані *things in action* у термінології загального права), а є й такі, що за своїми характеристиками схожі на об'єкти права власності (*things in possession* у термінології загального права), тому належать до так званої «третьої категорії речей», що має ознаки, властиві саме об'єктам права власності²⁶. Аналізуючи природу окремих сучасних цифрових активів, Юридична комісія дійшла в своєму звіті висновку про те, що такі види онлайн-акаунтів, як акаунти електронної пошти та доменні імена, мають до-

²³ BGN, 12 July 2018 – III ZR 183/17, ECLI:DE:BGH:2018:120718U111ZR183.17.0

²⁴ ELI Principles on the Use of Digital Assets as Security. Report of the European Law Institute (2022). URL: https://europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ELI_Principles_on_the_Use_of_Digital_Assets_as_Security.pdf (last accessed: 07.02.2025).

²⁵ Digital assets. URL: <https://lawcom.gov.uk/project/digital-assets/> (дата звернення 07.02.2025)

²⁶ Digital assets as personal property: Supplemental report and draft Bill. Law Com No 416. URL: <https://cloud-platform-e218f50a4812967ba1215eaecede923f.s3.amazonaws.com/uploads/sites/30/2024/07/Digital-assets-as-personal-property-supplemental-report-and-draft-Bill-web-version.pdf> . С. 28–33 (last accessed: 07.02.2025).

говірно-правову природу, адже є породженнями договірних відносин між володільцями цих акаунтів і сервіс-провайдерами²⁷. Інші види онлайн-акаунтів у звіті Комісії окремо не аналізувалися.

Нарешті, третій підхід до розуміння природи онлайн-акаунтів полягає у прирівнянні їх до *об'єктів речових правовідносин*, тобто до *цифрових речей або квазі-власності*²⁸. На доктринальному рівні цей підхід підтримується вченими з різних юрисдикцій, які вказують на те, що технічна та юридична природа акаунтів не є такою однозначною в практиці, щоб її можна було завжди звести до зобов'язально-правових відносин. Зокрема, британські вчені Д. Міхельс та К. Міллард, аналізуючи природу акаунтів електронної пошти, зауважують, що такі акаунти можуть існувати на власному сервері користувача, і в цих випадках не існує ніяких відносин між володільцем акаунту і сервіс-провайдером, зокрема договірних²⁹. Водночас, навіть якщо акаунт створено на підставі договору з певним сервіс-провайдером, це не означає, що цей акаунт повністю залежний від цього договору. Акаунт може продовжувати існувати, навіть якщо договір з його володільцем розірвано, а сам володільць позбавлений права користуватися акаунтом на підставі рішення сервіс-провайдера, суду тощо. Тому вчені підсумовують, що акаунти електронної пошти існують фактично як індивідуально визначені віртуальні об'єкти, а тому вони можуть розглядатися як об'єкти права власності³⁰.

Цей підхід дістав певну підтримку в законодавстві Республіки Молдова. У 2018 р. за результатами рекодифікації цивільного законодавства Цивільний кодекс (далі – ЦК) Молдови був викладений у новій редакції, в якій з-поміж об'єктів цивільних прав окреме місце було відведено поняттю «цифрова річ»³¹. Так, згідно з ч. 3 ст. 477 ЦК Молдови цифровою річчю вважаються: а) цифровий контент; та б) обліковий запис електронної пошти, в мережі або інший обліковий запис особи, на який вона має право³². З цього положення можна зробити висновок, що онлайн-акаунти (облікові записи) за своєю природою до певної міри можуть бути прирівняні до зви-

²⁷ Digital Assets: Final Report. Law Com No 412. URL: <https://s3-eu-west-2.amazonaws.com/cloud-platform-e218f50a4812967ba1215eaecede923f/uploads/sites/30/2023/06/Final-digital-assets-report-FOR-WEBSITE-2.pdf> (дата звернення 07.02.2025).

²⁸ Некіт К. Н. Вказ. праця. С. 63.

²⁹ Response to the Law Commission's Digital Assets Consultation Paper. Dave Michels and Professor Christopher Millard, on behalf of the Cloud Legal Project at the Centre for Commercial Law Studies, Queen Mary University of London. Digital assets Responses to consultation. 2022. URL: <https://s3-eu-west-2.amazonaws.com/cloud-platform-e218f50a4812967ba1215eaecede923f/uploads/sites/30/2022/07/Digital-assets-collated-consultation-responses.pdf/> – С. 889 (last accessed: 07.02.2025).

³⁰ Там само. С. 893.

³¹ GovernMent Republic of Moldova. The Cabinet approves Civil Code in new version 28.03.2018. URL: <https://gov.md/ru/content/pravitelstvo-odobrilo-grazhdanskiy-kodeks-v-novoy-redakcii>. (дата звернення: 07.02.2025).

³² Гражданский кодекс Республики Молдова : от 06.06.2002 № 1107. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125043&lang=ru. (дата звернення: 07.02.2025).

чайних матеріальних речей, які є традиційними об'єктами речових прав. Водночас від звичайних (матеріальних) речей їх відрізняє цифрова природа, тому вони й іменуються цифровими речами.

Однак, на жаль, цей висновок є передчасним, оскільки інші положення ЦК Молдови фактично зводять його нанівець. Так, уже в ст. 478 ЦК Молдови визначено особливості правового режиму цифрових речей (в тому числі й онлайн-акаунтів), і вони явно свідчать про те, що насправді законодавець Молдови прагнув утілити в законодавстві підхід, властивий законодавству США, щодо природи спадкування онлайн-акаунтів. Так, ст. 478 ЦК Молдови, так само, як і американські UFADAA та RUFADAA, визначає, що у цифровій речі (і в онлайн-акаунту зокрема) має бути так званий зберігач – третя особа, яка на підставі договору обслуговує цей акаунт. Володільця акаунту може визначити порядок та умови доступу до цифрової речі (акаунту), а в разі відсутності розпорядження володільця доступ до акаунту надається згідно з умовами договору між зберігачем акаунту (сервіс-провайдером) та користувачем (володільцем). З цього випливає, що фактично в законодавстві Молдови до певної міри змішано зобов'язально-правовий та речово-правовий підходи, утім практика застосування вказаних положень законодавства поки що відсутня.

В Україні теж обговорювалися перспективи визнання онлайн-акаунтів саме квазіречовими об'єктами. Так, у проєкті Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України, спрямованих на розширення кола об'єктів цивільних прав» №6447 було запропоновано запровадити категорію цифрової речі як різновиду речей, що існує поряд із матеріальними речами і до якого можуть застосовуватися положення ЦК України щодо матеріальних речей. При цьому в первісній редакції цього законопроєкту від 15 грудня 2021 р. пропонувалося включити до категорії цифрових речей онлайн облікові записи³³. При цьому, на відміну від законодавства Молдови, в українському не пропонувалося визначити спеціальні правила щодо зберігання або обслуговування цифрових речей чи онлайн-акаунтів, надання доступу до них тощо. Тобто речово-правовий підхід був більш однозначно й чітко вираженим. Однак зрештою від цього підходу було вирішено відмовитися. Фінальна редакція законопроєкту, якою було внесено зміни до ЦК України, хоч і впроваджує нову для цивільного законодавства категорію цифрової речі, але відносить до неї віртуальні активи та цифровий контент (абз. 2 ч. 1 ст. 179¹ ЦК України). Водночас варто відзначити, що перелік об'єктів, які можуть бути віднесені до цифрових речей згідно з фінальною версією законопроєкту, не є вичерпним – до них можуть належати й інші блага, для яких властиві такі ознаки: 1) вони існують виключно в цифровому середовищі; 2) мають майнову цінність. Тому потенційно при широкому потрактуванні поняття «цифрова річ» онлайн-акаунти

³³ Проєкт Закону про внесення змін та доповнень до Цивільного кодексу України, спрямованих на розширення кола об'єктів цивільних прав №6447 від 17.12.2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73472 (дата звернення: 07.02.2025).

можуть розглядатися як різновид цифрової речі. Однак, на нашу думку, такий підхід є неправильним, про що детальніше в наступному розділі.

3. Проблеми категоризації онлайн-акаунтів серед об'єктів цивільних прав та можливі шляхи їх вирішення

Окреслені в попередньому розділі підходи, безумовно, мають важливе значення для формування уявлення щодо правової природи онлайн-акаунтів у практиці. Однак, на жаль, жоден із них не позбавлений певних неузгодженостей і суперечностей.

Так, підхід, згідно з яким онлайн-акаунти *не вважаються об'єктами цивільних прав*, вирізняється тим, що зміщує фокус уваги з акаунту як такого на те, що може зберігатися в акаунті й становити реальний інтерес учасників цивільних відносин. Дійсно, з технічного погляду онлайн-акаунти – це лише певні «місця» в адресному просторі інтернету, які можуть використовуватися для зберігання в них певних даних – об'єктів права інтелектуальної власності, приватних листувань осіб, фінансових активів, грошових коштів тощо. Осіб, які бажають придбати або іншим чином отримати онлайн-акаунт, найчастіше цікавить саме це, а не те, яку адресу має цей акаунт і які дані використовуються для входу до нього.

Однак, по-перше, не завжди об'єктом зацікавленості є виключно вміст акаунту. Наприклад, якщо мова йде про акаунт розкрученого бренду в Instagram, то особа, яка хотіла б придбати цей акаунт, зацікавлена не в зображеннях і відео, які в ньому містяться, а в акаунті як такому – з усіма його підписниками, візуальним поданням інформації і результатами вкладених у нього інвестицій у вигляді оплати його реклами й просування. Те саме можна сказати про акаунти на ігрових платформах. Відомо, що ці акаунти в практиці часто продаються і купуються гравцями, що становить цілий ринок таких акаунтів. Це пов'язано з тим, що гравці онлайн-ігор можуть «прокачувати» своїх ігрових персонажів за допомогою придбання їм спорядження, зброї, «життів» і т. ін. лише в межах самого акаунту, і не можуть продавати ці об'єкти окремо від акаунтів. При цьому чимало гравців зацікавлені в тому, щоб розпочати ту чи іншу гру вже з обмундированим персонажем і не займатися придбанням різних об'єктів для нього «з нуля».

По-друге, нерідко акаунт як такий прямо визнається об'єктом тих чи інших правочинів чи юридичних дій у правозастосовній практиці. Так, у судовій практиці США щодо банкрутства компаній чільне місце посідають рішення стосовно використання онлайн-акаунтів компаній-банкрутів як актив для задоволення вимог кредиторів. Наприклад, у справі *In re CTLI LLC* суд дійшов висновку, що бізнес-акаунти в соціальних мережах можуть уважатися власністю компанії на кшталт бази даних про клієнтів компанії³⁴. Аналогічний висновок було сформульовано в справі *In re Borders Grp., Inc.*³⁵.

³⁴ *In re CTLI LLC*, 528 B. R. 359 (Bankr. S. D. Tex. 2015).

³⁵ *In re Borders Grp., Inc.*, No. 11-10614 MG, 2011 WL 5520261, at *13 (Bankr.S. D. N. Y. Sept. 27, 2011).

Що ж стосується підходу, згідно з яким акаунти визнаються *майновими правами й об'єктами суто договірно-правових відносин*, то його перевагою є його послідовність і обґрунтованість з доктринального погляду. Крім того, цей підхід є більш універсальним, ніж перший, адже його можна екстраполювати на будь-які спори, які виникають щодо акаунтів (спадкові спори, спори щодо купівлі-продажу, «оренди» акаунтів, передавання їх за правонаступництвом юридичним особам тощо). Так, не викликає сумнівів той факт, що в абсолютній більшості випадків онлайн-акаунти створюються й обслуговуються на підставі договору між користувачем (майбутнім володільцем акаунту) і сервіс-провайдером. Тому саме договором і визначаються права володільця щодо акаунта: можливість передавати акаунт або коди доступу до нього іншим особам, можливість видаляти акаунт, наповнювати його тими чи іншими даними тощо. При цьому, на відміну від об'єктів матеріального світу, які постійно переходять із речових у зобов'язальні відносини і навпаки, акаунти не можуть здійснити такого переходу. Вони завжди залишаються об'єктом договірного правовідношення і щодо них не можуть виникати права, які в доктрині називають абсолютними (*erga omnes*), адже у відносинах щодо них завжди фігуруватиме сервіс-провайдер, з яким укладено договір стосовно акаунту.

Однак цей підхід не позбавлений певних недоліків. Із доктринального погляду він містить певну непослідовність: акаунт має об'єктивну форму існування, хоч і цифрову, а тому не може бути порівняний із звичайним правом на чужі дії, яке є традиційним об'єктом зобов'язального правовідношення. Втім ця проблема усувається, якщо звернутися до теорії подвійного об'єкта зобов'язального правовідношення, яка напрацьована у вітчизняній доктрині: в будь-якому зобов'язанні є юридичний об'єкт (дії боржника) та матеріальний (те, чого стосуються ці дії, – речі, гроші тощо)³⁶. Зважаючи це, акаунт є свого роду матеріальним об'єктом, а дії сторін договору щодо нього – юридичним.

З практичної ж точки зору зобов'язально-правовий підхід до розуміння природи акаунтів змушує в кожному випадку, коли йдеться про передавання акаунту його володільцем третій особі, звертатися до правил заміни сторони в зобов'язанні, а це часто приводить до висновку про неможливість такого передавання.

Якщо звернутися до вітчизняного законодавства, то воно містить окремі положення щодо заміни кредитора в зобов'язанні й окремі – щодо боржника. У договорах щодо акаунтів кожна сторона одночасно виступає і кредитором, і боржником, тому застосовуються всі вказані положення. Так, згідно з частинами 1, 2 ст. 512 ЦК України кредитор у зобов'язанні може бути замінений іншою особою внаслідок: 1) передавання ним своїх прав іншій особі за правочином (відступлення права вимоги); 2) правонаступництва; 3) виконання обов'язку боржника поручителем або заставодавцем (майновим поручителем); 4) виконання обов'язку боржника третьою особою; 5) в інших випадках, установлених законом. При цьому згідно з ч. 3 ст. 512

³⁶ Шимон С. Об'єкт і предмет договору у цивільного правовідношення: нотатки до наукової дискусії. *Юридична Україна*. 2011. № 4. С. 58.

ЦК України кредитор у зобов'язанні не може бути замінений, якщо це встановлено договором або законом. Заміна ж боржника в зобов'язанні не прив'язана до конкретних підстав, однак ст. 520 ЦК України висуває щодо цього єдину вимогу – така заміна має бути здійснена лише за згодою кредитора, якщо інше не передбачено законом.

Так, якщо володілець акаунту бажає передати його або дані для доступу до нього третій особі, йому потрібно: а) переконатися, що це не заборонено договором між ним і сервіс-провайдером; б) запитати згоду сервіс-провайдера на таке передання. Однак, як свідчить аналіз умов договорів (правил обслуговування), розміщених на сайтах найпопулярніших сервіс-провайдерів (Amazon, Meta, Google, Steam, Tinder тощо), найчастіше вони забороняють передання акаунтів або загалом прав та обов'язків за договором третім особам³⁷. Тобто в абсолютній більшості випадків передати акаунт шляхом цесії (відступлення права вимоги) і переведення боргу буде неможливо, що й пояснює ту обставину, що на сьогодні в практиці продаж акаунтів є тіншовим, і якщо покупець або продавець не отримують того, про що домовлялися, захистити свої права вони не можуть. Тому фактично договори про передання акаунтів є натуральними зобов'язаннями або *pacta nuda*, як називали такі договори римляни.

Якщо ж акаунт передається у зв'язку зі смертю або реорганізацією його володільця, то має місце інша підстава, передбачена ч. 1 ст. 512 ЦК України, – правонаступництво (п. 2). Однак у цьому випадку може виникнути інша проблема: згідно зі ст. 515 ЦК України заміна кредитора не допускається у зобов'язаннях, нерозривно пов'язаних з особою кредитора, зокрема у зобов'язаннях про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю. Схоже правило міститься в ст. 608 та ст. 1219 ЦК України. Як уже зазначалося, акаунти на деяких платформах призначені для зберігання надзвичайно особистої інформації та чутливих даних, причому не тільки про володільця, а й про третіх осіб (яскравий приклад – акаунти на сайтах або додатках для знайомств). Крім цього, часто акаунти не мають чіткої категоризації, однак можуть містити особисту інформацію, яку особа в жодному разі не хотіла б передавати іншим (наприклад, акаунти в соціальних мережах чи акаунти електронної пошти). Тому заміна кредитора й боржника в договорі-зобов'язанні між користувачем і сервіс-провайдером, у рамках якого створено й обслуговується онлайн-акаунт, може бути неможливою, якщо акаунт, через який користувався, власне, індивідуалізується і взаємодіє з сервіс-провайдером, містить особисту, конфіденційну інформацію, а отже, саме зобов'язання виявляється нерозривно пов'язаним із користувачем.

Третій *речово-правовий підхід* до розуміння сутності акаунтів допомагає подолати цю проблему і саме в цьому його основна перевага. Якщо розглядати акаунти як квазіречі (цифрові речі), а їх володільців – як їх квазівласників, то перешкоди в розпорядженні акаунтами, встановлені договором між сервіс-провайдером і во-

³⁷ Filatova-Bilous, N., Tsuvina, T. Вказ. праця. Р. 310–315.

лодільцем акаунту, не мають значення, адже володільець має абсолютне право на акаунт. Якщо ж володільець не здійснює жодних дій щодо розпорядження (зокрема, не визначає юридичну долю акаунту на випадок смерті), то перехід акаунту до інших осіб відбувається згідно з тими положеннями законодавства, які регулюють перехід права власності (зокрема, норми спадкового законодавства, законодавства про банкрутство тощо).

Втім речово-правовий підхід виявляється найбільш уразливим з доктринального погляду. Беззаперечним є факт того, що акаунт не існує сам по собі, на кшталт матеріальної речі (стіл, будинок, книжка тощо) – він існує лише в рамках договірної правовідносини, тому якщо договірне правовідношення припиняється з якоїсь причини, то акаунт припиняє своє існування також, а його володільець втрачає доступ і права на нього.

Крім цього, з практичного погляду застосування речово-правового підходу може бути певною мірою небезпечним, адже цей підхід сам по собі не враховує низки тонкощів, які притаманні акаунтам. У цьому контексті варто повернутися до тези про те, що акаунти можуть містити надзвичайно особисту інформацію, причому не лише про самого володільця акаунту, а й про третіх осіб, з якими він перепищувався через акаунт або дані про яких з тих чи інших причин зберігав в акаунті. Можливість вільного розпорядження акаунтами, яка є закономірним наслідком застосування речово-правового підходу, створює загрозу неконтрольованого передавання таких даних про володільця і таких третіх осіб. Ще один нюанс, який ставить під сумнів можливість застосування речово-правового підходу в практиці, полягає в тому, що акаунт, на відміну від звичайних речей, – це інструмент ідентифікації його володільця та комунікації з іншими користувачами. Якщо, наприклад, особа, яка є власником акаунту на маркетплейсі (на кшталт OLX або Rozetka) і чий акаунт має гарний рейтинг та репутаційну історію, продасть цей акаунт іншій особі, то ніщо не заважає цій іншій особі використовувати акаунт із шахрайською метою, користуючись довірою інших користувачів до оцінок і рейтингу цього акаунту. І, навпаки, якщо особа, яка має просунутий особистий акаунт у соціальній мережі (наприклад, відомий блогер), продасть його іншій особі, і ця інша особа продовжить вести акаунт уже від власного імені, то це знов-таки призведе до обману інших користувачів, які не будуть розуміти, хто саме є володільцем акаунту. Особливо небезпечним це є у випадку з акаунтами, через які ведуться, до прикладу, медичні блоги, блоги психологів, юристів і т. ін.

Отже, правова природа онлайн-акаунтів є вкрай складною. Однак із проведеного аналізу випливає, що найбільш послідовним із доктринального погляду все ж є *зобов'язально-правовий підхід*, який визначає акаунти як *елемент договірної правовідносини*. Саме це, на нашу думку, має стати відправною точкою для подальших роздумів і пошуків, і саме це є визначальним аргументом проти того, щоб, користуючись широтою визначення поняття «цифрова річ» у ст. 179¹ ЦК України, відносити до цифрових речей онлайн-акаунти.

Водночас застосування цього підходу в практиці без урахування специфіки природи онлайн-акаунтів є малопродуктивним з огляду на наявні в зобов'язальному праві перешкоди (заборона на застосування цесії в договорах між користувачами і сервіс-провайдерами, особистий характер даних, що містяться в акаунтах, тощо). Тому для його застосування, на нашу думку, необхідним є внесення певних змін до цивільного законодавства.

Так, для забезпечення можливості передавати акаунти іншим особам в умовах, коли договір між володільцем акаунту та сервіс-провайдером містить заборону такого передання, потрібно внести зміни до ч. 3 ст. 512 ЦК України. У нинішній редакції це положення є занадто категоричним – кредитор у зобов'язанні не може бути замінений, якщо це встановлено договором або законом. При цьому не береться до уваги те, що заборона на таку заміну може бути абсолютно безпідставною і, крім того, нівелюється класичне правило договірного права: договір не може покладати обов'язків та відповідальність на осіб, які не є його сторонами.

Тому в законодавствах багатьох європейських країн міститься більш гнучке правило, спрямоване на захист прав та інтересів тих осіб, які замінюють первісного кредитора в зобов'язанні й можуть гадки не мати про наявність у самому договорі заборони на таку заміну. Для прикладу, в законодавстві Італії та Греції це правило сформульовано так: заборона на відступлення права вимоги може міститися в договорі, але вона є недійсною, якщо не буде доведено, що особа, якій відступлено право вимоги (цесіонарій), знала або не могла не знати про наявність заборони на відступлення права вимоги. У законодавстві Естонії та Франції зазначається, що заборона на відступлення права вимоги не має юридичної сили щодо третіх осіб (тих, ким було замінено первісного кредитора в зобов'язанні), тому порушення цієї заборони є підставою для відповідальності первісного кредитора. В Іспанії заборона відступлення права вимоги за загальним правилом є такою, що не має юридичної сили щодо нового кредитора, за винятком випадків, коли такий кредитор *діє недобросовісно*³⁸. Цікавий варіант передбачено також австрійським законодавством. Якщо відступлення права вимоги відбувається в грошовому зобов'язанні між сторонами, жодна з яких не є споживачем, то заборона на відступлення дійсна тільки в тому випадку, якщо вона була індивідуально погоджена між сторонами (а не була частиною стандартних умов) і якщо вона не погіршує суттєво позицію кредитора. Якщо ж зобов'язання не є грошовим або однією з його сторін є споживач, заборона на відступлення права вимоги є дійсною в будь-якому разі³⁹.

На нашу думку, цікавими в контексті забезпечення певної оборотоздатності онлайн-акаунтів є іспанський і, частково, австрійський підходи. Вбачається, що ч. 3 ст. 512 ЦК України можна було б доповнити застереженням про те, що заборона

³⁸ Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR) / Christian von Bar (ed). (Sellier European Law Publ., 2009) 1054.

³⁹ Там само. 1055.

на відступлення права вимоги, передбачена договором, за загальним правилом діє лише щодо первісного кредитора і боржника. Винятками є випадки, коли: а) новий кредитор діє недобросовісно і вступає в договірне правовідношення замість первісного кредитора з метою використання прав кредитора на шкоду боржнику або третім особам; б) відступлення права вимоги призведе або може призвести до порушення прав або охоронюваних законом інтересів боржника або третіх осіб; в) заборона відступлення права вимоги не була погоджена з первісним кредитором окремо, а є частиною стандартних умов договору приєднання. Такий підхід дасть змогу здійснювати передавання онлайн-акаунтів і «вивести з тіні» численну кількість тих угод щодо акаунтів, які фактично укладаються на практиці.

Водночас потребує певного пом'якшення правило вітчизняного законодавства про те, що для заміни боржника в зобов'язанні необхідною є згода кредитора (ст. 520 ЦК України). Для порівняння, у Загальному проєкті спільних підходів ЄС (DCFR) правило про згоду кредитора на заміну боржника пом'якшене такими застереженнями: а) згода може бути надана заздалегідь, і в такому разі достатньо просто повідомити кредитора про заміну боржника (стаття III – 5:203 (2)); б) згоди кредитора не потрібно для включення ще одного боржника в зобов'язання, однак кредитор може відхилити таке включення, якщо повідомить про таке відхилення без необґрунтованої затримки нового боржника (III – 5:203 (3))⁴⁰. Схожі застереження можна запровадити і до ст. 520 ЦК України, що сприятиме більш гнучкому регулюванню, зокрема питань передавання акаунтів.

Що ж стосується проблеми приватності й конфіденційності даних, які містяться або можуть міститися в акаунтах, то запропонувати її вирішення шляхом внесення зміни до загальних положень (статей 515, 608, 1219 ЦК тощо) навряд чи буде ефективним варіантом. Тому, якщо дані щодо користувача або третіх осіб, що містяться в його акаунті, мають винятково особистий і конфіденційний характер, то передавання такого акаунту є неможливим згідно з цими загальними положеннями. Так само не може бути переданий акаунт у випадках, коли він сам по собі має особистий характер і створюється користувачем для особистих (небізнесових) цілей (на кшталт особистого акаунту в соціальних мережах). Водночас це не означає, що окремі дані, які містяться в акаунті, не можуть бути передані третім особам у певних випадках і за певних умов. Зокрема, вони (або доступ до них) можуть бути передані (надані) у разі смерті особи, визнання її безвісно відсутньою, недієздатною або обмежено дієздатною. Для забезпечення ж можливості їх передавання важливо внести відповідні доповнення до розділів ЦК України, які стосуються спадкових відносин, відносин з управління майном безвісно відсутньої особи, повноважень опікуна (піклувальника) недієздатної чи обмежено дієздатної особи.

⁴⁰ Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Outline Edition / Ed. by Christian von Bar, Eric Clive and Hans Schulte-Nölke. (Sellier. European Law Publishers GmbH). Munich, 2009. С. 266.

У цьому контексті як своєрідний приклад (зразок) можуть бути використані положення американських модельних законів UFADAA і RUFADAA. Зокрема, станом натеper особливо актуальними є питання про: а) визнання юридичної сили, рівноцінної заповіту, за електронними розпорядженнями володільців акаунтів щодо надання визначеним ними особам доступу до даних з їх акаунту у разі їх смерті; б) визначення категорій осіб, які мають право на отримання доступу до даних з акаунту в разі смерті володільця, визнання його безвісно відсутнім, недієздатним чи обмежено дієздатним (це можуть бути виконавці заповіту, спадкоємці, опікуни, піклувальники); в) визначення умов, за яких цим особам може бути надано доступ до даних, а також обсягу даних, доступ до яких може надаватися. Всі ці та інші питання мають бути врегульовані у відповідних положеннях цивільного законодавства, інакше щодо них і надалі існуватиме правова невизначеність.

Висновки

Правова природа онлайн-акаунтів є складною, тому й оборотоздатність цих об'єктів є питанням неоднозначним. Станом натеper у жодній юрисдикції світу не розроблено універсальних підходів до розуміння цих питань, а також шляхів подолання проблем, які виникають у зв'язку з цим у практиці. Проте можна виокремити три основні підходи точкового характеру: 1) акаунти не розглядаються як самостійні об'єкти цивільних прав (об'єктами є лише вміст акаунтів); 2) акаунти є об'єктами виключно зобов'язально-правових (договірних) відносин; 3) акаунти є квазіречами (цифровими речами) і можуть виступати об'єктами речових прав.

З усіх окреслених підходів найбільш послідовним із доктринального погляду є другий, який розглядає онлайн-акаунти як об'єкти зобов'язальних (договірних) відносин. Водночас застосування цього підходу в практиці без внесення змін до цивільного законодавства є значною мірою ускладненим, оскільки в багатьох випадках призводить до неможливості передання акаунтів їх володільцями третім особам, роблячи будь-які правочини щодо них такими, що не можуть користуватися судовим захистом. Тому існує потреба у внесенні змін до ЦК України. На нашу думку, такі зміни мають бути точковими і стосуватися насамперед правил заміни боржника і кредитора в зобов'язанні (статті 512, 520 ЦК України) так, щоб створити більш гнучкі умови для переведення прав на акаунти від їхніх первісних володільців новим. Також необхідно впровадити правила, які б забезпечили можливість надання доступу до вмісту акаунтів третім особам у разі смерті володільця акаунту, визнання його безвісно відсутнім, недієздатним або обмежено дієздатним. Зважаючи на специфіку правової природи акаунтів та даних, що зберігаються в них, ті загальні правила, що передбачені чинним цивільним законодавством, не завжди здатні владнати потенційні спори, що можуть виникнути в цій сфері. Тому існує потреба у внесенні точкових змін до відповідних глав ЦК України. Як певний приклад у цьому контексті можуть бути використані положення модельних законів США – UFADAA та RUFADAA.

REFERENCES

- About Us. *Uniform Law Commission: web-site*. <https://www.uniformlaws.org/aboutulc/overview> (07.02.2025) [in English]
- Bankr. S. D. Tex. (2015). *In re CTLI LLC*, 528 B. R. 359 [in English].
- Bankr.S. D. N. Y. (2011, Sept. 27). *In re Borders Grp., Inc.*, No. 11–10614 MG, 2011 WL 5520261, at *13 [in English].
- BGH, (2018 July 12) – III ZR 183/17, ECLI:DE:BGH:2018:120718UIIIZR183.17.0 [in English]
- Christian von Bar, Clive, Eric and Schulte-Nölk, Hans. (Ed), (2009) *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Outline Edition*. Edited by Sellier. European law publishers GmbH, Munich.
- Civil Code of Ukraine (2003, January 16) Law of Ukraine №435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (accessed: 20.08.2024) [in Ukrainian]
- Cummings, R. G. (2014) *The Case Against Access to Decedents' E-mail: Password Protection as an Exercise of the Right to Destroy*. *Minn. J. L. Sci. & Tech.*, (15). <https://scholarship.law.umn.edu/mjlst/vol15/iss2/5> [in English]
- Dave Michels and Professor Christopher Millard, (2022). on behalf of the Cloud Legal Project at the Centre for Commercial Law Studies, Queen Mary University of London. *Digital assets Responses to consultation*. <https://s3-eu-west-2.amazonaws.com/cloud-platform-e218f50a4812967ba1215eacede923f/uploads/sites/30/2022/07/Digital-assets-collated-consultation-responses.pdf> (07.02.2025) [in English]
- David Beckham hands Instagram account to Ukrainian doctor. (2022, march 21) *BBC: web-site*. <https://www.bbc.com/news/uk-60819009> (07.02.2025) [in English]
- Digital assets. *Law Commission reforming the law: web-site*. (2024) : <https://lawcom.gov.uk/project/digital-assets/> (07.02.2025) [in English]
- Digital Assets: Final Report. (2023) Law Com No 412. URL: <https://s3-eu-west-2.amazonaws.com/cloud-platform-e218f50a4812967ba1215eacede923f/uploads/sites/30/2023/06/Final-digital-assets-report-FOR-WEBSITE-2.pdf> (07.02.2025) [in English]
- European Law Institute (2022). *Report. ELI Principles on the Use of Digital Assets as Security*. https://europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ELI_Principles_on_the_Use_of_Digital_Assets_as_Security.pdf (07.02.2025) [in English]
- Filatova-Bilous, Nataliia, Tsvina, Tetiana. (Ed.). (2024). «Online Accounts – Comparative and Private International Law Aspects». *Yearbook of Private International Law Vol. XXV – 2023/2024*, Київ: Verlag Dr. Otto Schmidt [in English]
- Fuchs, A. (2021) *What happens to your social media account when you die? The first German judgments on digital legacy*, *ERA Forum*, (22) [in English]

- Gorverment of Ukraine (2022, July 22) Poriadok funktsionuvannia reiestru biometanu: [Procedure for the functioning of the biomethane register] [Resolution] №823. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/823-2022-%D0%BF/ed20240918#n207> (accessed: 07.02.2025) [in Ukrainian]
- Gorverment of Ukraine (2023, April 28) Polozhennia pro informatsiinu (avtomatyzovanu) systemu zovnishnoho otsiniuvannia i samootsiniuvannia osvitnikh ta upravlinskykh protsesiv u zakladakh osvity «Evalued» [Regulations on the information (automated) system of external evaluation and self-evaluation of educational and management processes in educational institutions 'Evalued'] [Resolution] №407. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/407-2023-%D0%BF/ed20230428#n23> (accessed: 07.02.2025) [in Ukrainian]
- Gorverment of Ukraine (2024, February 27) Poriadok vydachi, obihu ta pohashennia harantii pokhodzhennia elektrychnoi enerhii, vyroblenoi z vidnovliuvanykh dzherel enerhii [Procedure for issuing, circulating and redeeming guarantees of origin of electricity generated from renewable energy sources] [Resolution] №227 (accessed: 07.02.2025) [in Ukrainian]
- GoverMent Republic of Moldova. (2018, March 28) The Cabinet approves Civil Code in new version <https://gov.md/ru/content/pravitelstvo-odobrilo-grazhdanskiy-kodeks-v-novoy-redakcii> [in Russian]
- Grazhdanskyi kodeks Respublyky Moldova [Civil Code of Moldova] № 1107 ot 06.06.2002. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125043&lang=ru. (07.02.2025) [in Russian]
- Meriam-Webster Dictionary. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/account> (07.02.2025) [in English]
- NATIONAL CONFERENCE OF COMMISSIONERS ON UNIFORM STATE LAWS (2014), Uniform Fiduciary Access to Digital Assets Act <https://perma.cc/92VC-H9FE> (07.02.2025) [in English].
- Nekit, K. H., (2021). Pravo pryvatoi vlasnosti v informatsiinomu suspilstvi: tsyvilistychna teoriia i praktyka realizatsii [The right to private property in the information society: civil theory and practice of its implementation]; [Doctoral thesis, Odesa, National University «Odesa Law Academy»] [in Ukrainian]
- Pro avtorske pravo ta sumizhni prava [On Copyright and Related Rights] (2022, desember 1) Law of Ukraine № 2811-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n872> (accessed: 07.02.2025) [in Ukrainian]
- Proekt Zakonu pro vnesennia zmin ta dopovnen do Tsyvilnoho kodeksu Ukrainy, spriamovanykh na rozshyrennia kola obektiv tsyvilnykh prav [The Bill on the Amendment and Complementmentation of the Civil Code of Ukraine Concerning Expanding the Range of Civil Rights Objects] (2021 December 17) № 6447 http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73472
- Revised Uniform Fiduciary Access to Digital Assets Act. Enactment history. (2015) URL: <https://www.uniformlaws.org/committees/community-home?communitykey=f7237fc4-74c2-4728-81c6-b39a91ecdf22> (07.02.2025) [in English].

- Serhiy, Misko (2019, January 24) Zapovit mileniala [The testament of a millennial]. <https://axon.partners/zapovit-mileniala/> (07.02.2025) [in Ukrainian]
- Shymon, S. (2011). Obiekt i predmet dohovoru i tsyvilnoho pravovidnoshennia: notatky do naukovoï dyskusii [Object and Subject of a Contract and of Civil Relationships: Some Issues to Discuss]. *Yurydychna Ukraina*, 4. P. 58–64 [in Ukrainian]
- Slovnyk.ua: *web-site* [Dictionary-UA]. <https://slovnyk.ua/index.php> (07.02.2025) [in Ukrainian]
- United States District Court (2012, September 20) *In re Request for Order Requiring Facebook, Inc. to Produce Documents and Things*, Case No. C 12–80171 LHK (PSG) 923 F. Supp. 2d 1204, 1205 (N. D. Cal.) [in English].

Nataliia Filatova-Bilous

PhD (Law), Associate Professor

of the Department of Civil Procedure,

Arbitration and Private International Law

Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

Filatova-Bilous Nataliia. The Legal Nature of Online Accounts: Property, Liability or Something Else?

Abstract

The article analyzes the legal nature of online accounts. Accounts are widely used by Internet users in today's digitalized world and often have a considerable economic and personal value for their owners. In practice, accounts are often transferred from one person to another, both permanently and temporarily. Nevertheless, agreements concerning accounts often turn out to be unenforceable in court, service providers do not exercise the account owners' will concerning accounts in the event of their death, and it is generally difficult for individuals to protect their rights in relations concerning online accounts.

These problems are caused by a lack of understanding of the legal nature of accounts at the doctrinal level and, as a result, a lack of consistent legislative regulation of these issues or application of existing legal provisions in case law. In general, there are three approaches to understanding the nature of accounts: (a) accounts are not objects of civil rights at all – only their content can be an object; (b) accounts can be objects only of contractual relations; (c) accounts can be objects of property relations and by their nature are quasi-things. In light of the recent amendments to the Civil Code of Ukraine and the introduction of the concept of «digital thing», the question of the legal nature of accounts becomes even more acute, since formally, under an expanded interpretation of the concept of «digital thing», accounts may also be covered by this concept.

However, the article consistently argues that accounts are objects of contractual relations, and therefore their turnover is possible only under the rules of assignment and transfer of debt in a contractual obligation. In order to ensure that this approach is applied in practice, it is necessary to introduce specific amendments to the civil legislation of Ukraine. In particular, the author substantiates the need to amend Articles 512 and 520 of the Civil Code of Ukraine, as well as to introduce special rules for access to account content by heirs, guardians, and property managers of account holders.

Keywords: *online accounts, accounts, digital things, property rights, contract law, contract of assignment, cession.*